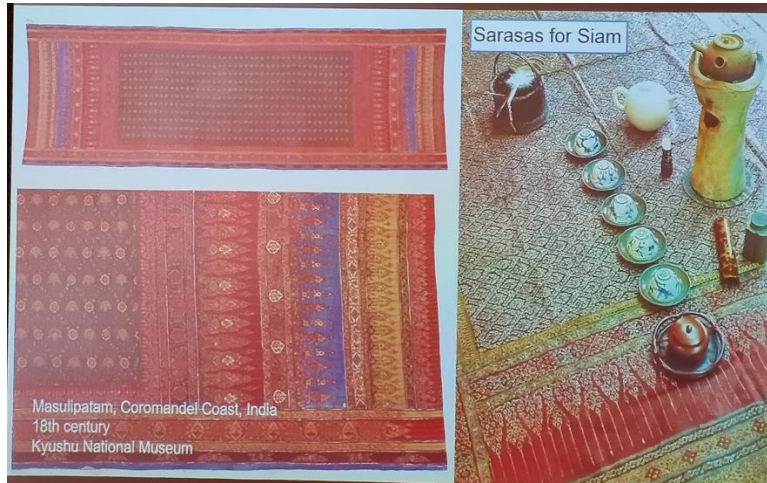

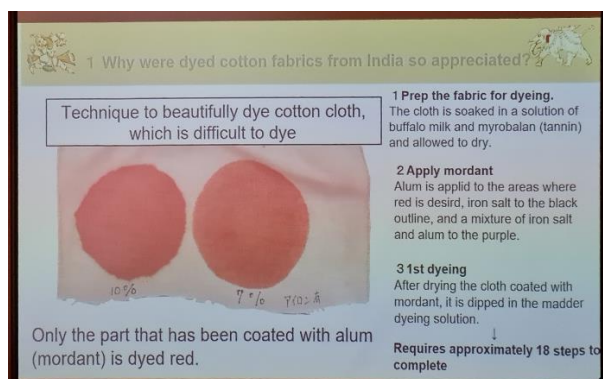
สารสา : วัตถุชิ้นสำคัญตลอดแนวเส้นทางการเดินเรือค้าขายทางทะเลแห่งเอเชีย

กานดารัตน์ วงศ์สุวรรณ

กว่าสามร้อยปีมาแล้วที่ผ้าฝ้ายย้อมลายหรือผ้าลายอย่าง ได้ถือกำเนิดขึ้นในสยามและเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญไปสู่ประเทศโพ้นทะเลฝั่งตะวันออก ดังปรากฏหลักฐานในเอกสารทางการทูตของประเทศญี่ปุ่นว่า มีการนำเข้าผ้าชนิดต่างๆจากสยามมากมาย งานวิจัยของอายุมิ ฮาระตะ[1] พิพิธภัณฑท์แห่งชาติโตเกียว ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ โดยมีรายละเอียดที่น่าสนใจดังนี้

สารสา หรือ ผ้าลายอย่าง หมายถึง ผ้าฝ้ายย้อมลายแบบอินเดีย ถูกเรียกขานว่า ผ้าย้อมลายอินเดีย และผลิตภัณฑ์ฝ้ายย้อมทนในสีสดจากรากพืช (แมตเตอร์) และคราม ผ้าเหล่านี้ถูกจัดให้เป็นผ้าที่มีสีสันสดใสและคงทน เป็นเวลานานนับพันปี ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเหล่านี้ล้วนเป็นที่หลงใหลของใครก็ตามที่ได้สัมผัสผ้า ในอินเดียผู้คนเริ่มย้อมผ้าฝ้ายจากไม้ที่ให้สีแดงนับพันปีมาแล้ว เป็นที่เชื่อกันว่าคุณภาพสีที่ติดทนนานของผ้าย้อมอินเดีย นั้นเป็นเป็นที่รู้จักและยกย่องในแถบภูมิภาคเมดิเตอร์เรเนียนเมื่อแรกเริ่มยุคสมัยปัจจุบัน

เทคนิคการย้อมผ้าด้วยรากพืช

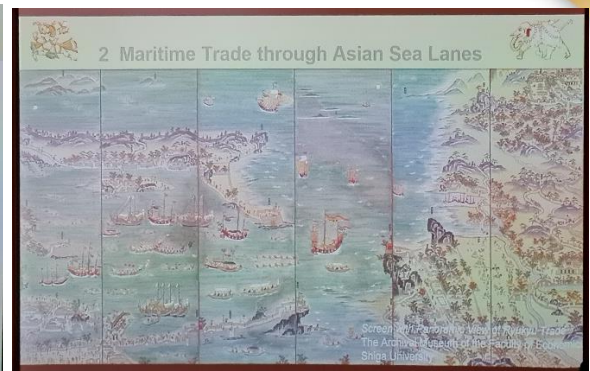
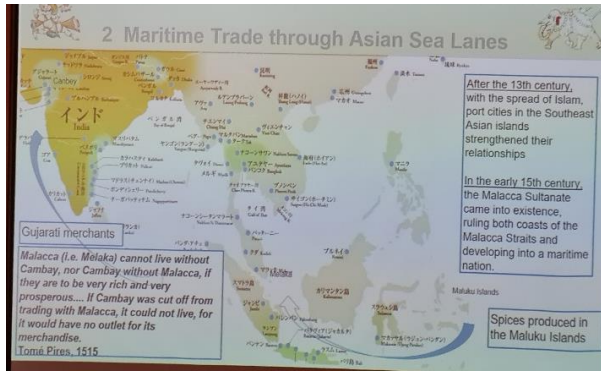
ในช่วงเวลานั้น โบราณวัตถุที่หลากหลายถูกส่งออกไปสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากอินเดีย ผู้ค้าที่เดินทางมุ่งสู่ตะวันออกตามลมมรสุมนั้น ไม่ต้องสงสัยเลยว่าได้นำผ้าย้อมลายอย่างแบบอินเดียมาสู่เอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ ร่วมกับสินค้าอื่นๆที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อค้าชาวมุสลิมผู้ซึ่งมีบทบาทอย่างมาก ในช่วงคริสตวรรษที่ 14-15 ได้นำผ้าข้อมหรือสิ่งทอซึ่งแพร่หลายจากอินเดียมาเพื่อค้าขายพร้อมด้วยสินค้าพื้นเมือง ด้วยการมาถึงของ ยุคแห่งการสำรวจ (ช่วงคริสตวรรษที่ 15-17) ผ้าสาร์สาของอินเดียได้กลายมาเป็น สินค้าส่งออกอย่างแพร่หลายข้ามโพ้นทะเล เป็นหนึ่งในสินค้าที่น่าดึงดูดไปยังส่วนอื่นๆ ของโลก การแพร่หลายของสินค้าผ้าสาร์สาถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการซื้อของตลาดเฉพาะกลุ่ม ต่อมาภายหลัง บริษัทดัตช์อีสต์อินเดียสังเกตเห็นความต้องการซื้ออย่างมีนัยยะสำคัญสำหรับสิ่งทออินเดีย รวมถึงสาร์สาที่อื่นด้วย แล้วแลกเปลี่ยนสินค้าเหล่านี้กับสินค้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ด้วยวิธีการนี้ ผ้าสาร์สาหลากสีสันจึงถูกนำมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และยังคงหลงเหลือแบบอย่างมาจนทุกวันนี้

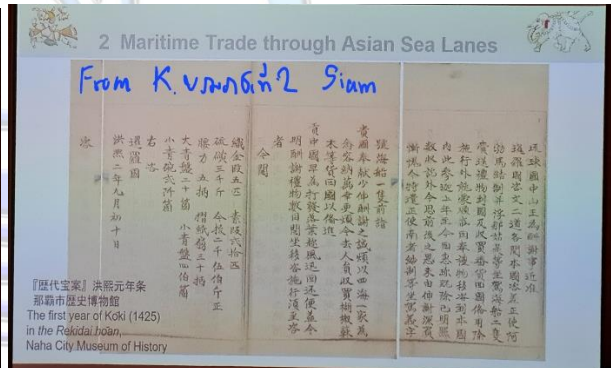
ผ้าลายอย่างจากอินเดีย

เป็นไปได้ว่าผ้าสาร์สาอินเดียแรกเริ่มนำเข้ามาถึงญี่ปุ่นผ่านทางเรือวคิว (โอกินาวา) ประมาณ คริสตวรรษที่ 15-16 โดยเป็นธุรกรรมนำเข้าเต็มรูปแบบ อย่างไรก็ตาม เริ่มมาได้ถึงช่วงต้นคริสตวรรษที่ 17 เท่านั้น สาร์สาอินเดียถูกนำมาที่อิระโตะ (นางาซากิ) โดยชาวโปรตุเกส และแล้วในสมัยเอโดะ เรือสินค้าของดัตช์ได้นำเสื้อผ้าสาร์สาจำนวนมากมาถึงญี่ปุ่น ในระหว่างนี้ “สาร์สาสยาม” เป็นสิ่งพิเศษสุดอย่างหนึ่งสำหรับญี่ปุ่น อะไรคือเหตุผล? ในการนำเสนอครั้งนี้จะมีการถกประเด็นการรวบรวมเอกสารทางการทูตของอาณาจักรเรือวคิว “เรกิไต โฮอัน” ซึ่งจัดการเกี่ยวกับสัญญาการเดินเรือค้าขายกับอยุธยาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 15-16 พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของอยุธยา จุดสำคัญบนเส้นทางเดินเรือทางทะเลเชื่อมต่อกับทั้งเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้การขนส่งสินค้าเป็นไปได้และรักษาความเฟื่องฟูมาหลายยุคสมัย ผู้ศึกษาจะอธิบายถึงเส้นทางการค้าโบราณที่ถูกปลูกฝังขึ้นระหว่างเมืองท่าและภายในประเทศ

แผนที่แสดงเส้นทางการค้าทางทะเล

ผ้าลายอย่างที่ถูกเรียกว่า “สารสาสยาม” (Siamese Sarasa) ถูกทำขึ้นในหมู่บ้านหนึ่งใกล้อยุธยา ถูกนำเข้าไปที่ประเทศญี่ปุ่น ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์แห่งอยุธยา ตามเอกสารเรกิดะ โฮอัน (เอกสารทางการทูต) เมื่อปี ค.ศ.1430 เป็นปีที่ 5 ในสมัยเซนโตคุ อธิบายถึงสินค้าจากสยามอันได้แก่ พรมกำมะหยี่ซึ่งมีหลากหลาย ผ้าไหมนุ่ม (กำมะหยี่?) จากตะวันตก (อินเดียหรืออาระเบีย) ความยาวจำนวนหนึ่ง ผ้าสีแดงจำนวน 20 ม้วน (อาจมาจากอินเดีย?) ต่อมาปี ค.ศ.1480-1481 ยังปรากฏเนื้อความตอนของสยามว่า ผ้าสีแดงจากตะวันตก ความยาว 2 ผืน ผ้าสีแดง 10 เกลียว (ม้วน) ผ้าสารสา 11 ผืน จากโจชูซุ

เอกสารทางการทูตของญี่ปุ่นที่ระบุว่ามีการสั่งซื้อผ้าจากสยาม

จากเอกสารจีนเรื่องการสำรวจชายฝั่งทะเล Yingya Shenglan ปี ค.ศ.1451 และ Seisa – Syouran (ดินแดนฝั่งทะเลตะวันตก) ในตอนของสยาม ระบุถึงสินค้าส่งออกว่าเป็น ไม้หอม ไม้ฝาง และงาช้าง ส่วนสินค้านำเข้าเป็น เครื่องถ้วย ผ้าไหมตามัสกัต และผ้าทอที่ย้อมพิมพ์ลาย น่าจะมาจากดินแดนแถบปากน้ำโพธิ์นครสวรรค์ อยุธยา

สำหรับวิธีการทำผ้าสารสานั้น ในสารานุกรมเล่มแรกของญี่ปุ่น Wakan Sansai Zue ตอน ผ้าไหมและเครื่องนุ่งห่มอื่น ฉบับที่ 27 สมัยเอโดะ ปี ค.ศ.1712 กล่าวว่า สารสาถูกสร้างขึ้นโดยใช้ส่วนผสมของสีจากรากพืชเพื่อย้อมลายดอกไม้บนผ้าฝ้ายคุณภาพสูง ถือกำเนิดขึ้นในอินเดียหรือสยาม และเอกสารแผนที่ทางภูมิศาสตร์ Sairan Igen ตอน รัฐมุกัล ฉบับที่ 3 สมัยเอโดะ ปี ค.ศ.1713 ระบุว่า รัฐมุกัลได้ผลิต ‘เบนิอินคาฟุ’

เป็นผ้าย้อมสีแดงที่มีลวดลายซึ่งทำโดยใช้แม่พิมพ์แกะไม้ ส่วนสยามได้ผลิต 'ซัสโซคุคาฟู' หมายถึง สีกลาง หรือ ผ้าย้อมหลากสี

การเรียกขานผ้านี้ว่า สารสาสยาม นั้น สามารถทำได้เมื่อนำเข้ามาสู่ประเทศญี่ปุ่นแล้ว ในส่วนของ เอกสารในประเทศไทยไม่ได้ระบุชื่อนี้เอาไว้ แต่ในเอกสารทางการทูตของญี่ปุ่นที่เกี่ยวข้องกับการซื้อขายนำเข้า และส่งออกสินค้าจากหัวเมืองต่างประเทศในสมัยนั้น ได้มีการระบุชื่อผ้าสารสาสยามเอาไว้อย่างชัดเจน

ผ้าสารสาและสินค้าอื่นจากสยามสู่ญี่ปุ่น

เมื่อราวปี ค.ศ.1571 ผ้าลายอย่างเป็นสินค้านำเข้าจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พร้อมกับสินค้าจำพวก ไม้ฝาง เครื่องเทศ สินแร่ดีบุก โดยสยามและมะละกาเป็นเมืองคู่ค้าหลักกับญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมีปัตตานี และ เวียดนามอีกด้วย การติดต่อค้าขายทางทะเลในสมัยเอโดะได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จวบจนกระทั่งถึงช่วง ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 จึงเป็นที่ยุติลง

